

El projecte d'una primera Història del Rosselló com a instrument d'integració a França a final del segle XVII

OSCAR JANÉ

Universitat Autònoma de Barcelona

Les històries de Catalunya proliferen durant l'època moderna. La denominació dels catalans, de les seves institucions i els seus governants són motiu de normalitat enmig de la nebulosa de nacions *intra* monarquies. Per la seva banda, el Rosselló forma part dels històrics comtats de Rosselló i Cerdanya —alguns dirien que fins i tot del Principat. En qualsevol cas, els textos parlen dels seus habitants com «del Rosselló» o bé «catalans». Per als francesos, «els catalans de Perpinyà» i els «catalans de Barcelona» eren ben bé el mateix. Només es feien distincions a partir de qüestions jurídiques i geoestratègiques. I així va perdurar fins i tot després de l'annexió del Rosselló a França amb el Tractat dels Pirineus (1659). Per això el *Projet d'une Histoire du Roussillon* sorprèn doblement, ja que, d'una banda, s'anallitza exclusivament la història del Rosselló i, de l'altra, s'anomena els seus habitants «rossellonesos». Seria agosarat dir que es tracta de la primera vegada que això succeeix en un text imprès, però segurament és una de les primeres.

En el seu moment, Andreu Bosch (1628) ja va realitzar un estudi, una mena d'història, centrat en els comtats de Rosselló i Cerdanya. Si en algun moment el seu escrit va servir per argumentar el caràcter propi d'aquestes terres i les seves autoritats enfront de Barcelona, el text que ara presentem va més enllà. Bosch va cercar la complicitat i el suport, com tants d'altres, de la monarquia hispànica, del seu rei, com a garant dels drets «autònoms» de Perpinyà davant la voracitat institucional i comercial de la capital de Catalunya. Sobre aquests estira-i-arronses i els conflictes del segle XVI i XVII entre les dues ciutats catalanes només un estudi, citat moltes vegades per ser l'únic, ha intuït i evocat l'enfrontament; es tracta del treball de recerca elaborat per Bès (1980). Curiosament, tot i el seu interès, mai no ha estat publicat ni traduït.

El *Projecte d'una Història del Rosselló*, que s'ha de datar a final del segle XVII, s'inscriu dins la lògica del moment en què les històries «nacionals» veuen la llum,

tot i que pot semblar contradictori tenint en compte el que representa el Rosselló per a França i per a Espanya: un contenciós de terra catalana, una moneda de canvi, un coixí militar, una conquesta. Fer-ne una història pròpia, però, podia argumentar el seu ànim independent respecte de Catalunya, i per extensió, davant d'Espanya. Aquest caràcter històric propi i els lligams històrics amb la Gàl·lia podien justificar la inclusió del Rosselló a França.

En qualsevol cas, aquesta història arriba abans del que podríem pensar, tenint en compte que no és fins als segles XIX i XX que es publiquen les històries del Rosselló que més han arrelat (més enllà de François de Fossa: Henry, Gazanyola, Vidal, Calmette, Torreilles, etc.) i alhora són les que més donen suport, naturalment sempre en llengua francesa, a la idea d'una etnicitat rossellonesa inclosa en la nació francesa —amb matisos, és clar. El text que presentem va ser elaborat per Louis Raguët, un abat originari de Namur, pel poc que sabem. Tot i que de l'escrit se'n tenia constància gràcies a algun catàleg parisenc, així com per la notícia que en donen Vidal i Calmette (1906, p. 448), aquest *Projet d'Histoire du Roussillon* continuava essent inèdit. En el cens de treballs sobre el Rosselló de Vidal i Calmette es fa menció de la seva existència com a «Projet d'une histoire du Roussillon, compris dans une lettre de M. L. R. à un de ses amis. Sans indication typographique in-12. Pièce. Par l'abbé Louis Raguët, d'après le P. Lelong. On trouve cette pièce dans le Recueil Fontanien, t. CLIII, à la Bibliothèque Nationale». Aquesta còpia es troba a la Biblioteca Nacional de França, tot i que no l'hem consultada (BNF, Tolbiac, 2Fontanien-153-3). De fet, segons el Catàleg Col·lectiu de França, hi ha cinc exemplars en els diversos fons de la Biblioteca Nacional. Però també hi ha una còpia de l'imprès a la Biblioteca Interuniversitària de Sainte-Geneviève de la Sorbona de París (amb la referència Res. 8 Z 3327 INV 6127). El més destacat és que la referència cronològica indicada varia de la que apareix en la còpia que hem emprat de l'Arxiu Nacional de França; indica el següent: «s.n., s.s. /post 1696/, Pays Inconnu, Description 19-/1 bl./ p. In-12, Par l'abbé Louis Raguët, d'après une note ms. au titre et Quérard, qui indique la date de 1694». Si més no, el registre posa en dubte la data de 1694, ja que seria contradictòria tenint en compte que «l'auteur écrit p. 2: "cette bienveillance... m'attire en Roussillon en 1696"». Aquesta data a la qual fan referència es deu a la notícia que en dona Joseph-Marie Quérard al *Dictionnaire des ouvrages anonymes* (Barbier *et al.*, 1872, vol. 3, p. 1065).

Louis Raguët és, segurament, un desconegut a Catalunya. La nostra recerca sobre ell ha estat limitada, però en el temps que hi hem dedicat hem pogut observar que no va ser un personatge de rellevància a Perpinyà. En canvi, la seva feina al costat del bisbe de Perpinyà, Flamenville (1695-1721), i la idea —ignorem si per encàrrec o recomanació, tot i que no sembla que fos així— d'escriure una història del Rosselló el converteixen en un element d'importància en aquest territori. Raguët, en canvi, és més present a Europa pel seu llibre sobre diplomàtica. Així, Nicolas

Lenglet du Fresnoy el va citar en el seu *Méthode pour étudier l'histoire avec un Catalogue des principaux historiens, et des remarques sur la bonté de leurs ouvrages, et sur le choix des meilleures éditions* (París, Gandouin, 1735, 458 p.). Louis Raguet hi apareix com un destacat historiador pels seus mètodes i les seves idees en el camp de la història.

A *L'esprit des journaux* (París i Liège, Valade i J. J. Tutot, 1779, p. 112), s'evoca el paper de Louis Raguet en la producció i l'intercanvi intel·lectual sobre la diplomàtica. Diu així:

Papebroch, jésuite d'Anvers, à la gloire d'avoir ouvert le chemin à ceux qui ont voulu fouiller après lui dans l'antiquité des diplômes. Il a le premier établi des règles pour jager de leur authenticité, et a montré au doigt la méthode de les discuter. Mabillon bénédictin François, dans son ouvrage *De re diplomaticâ*, imprimé en 1681, a suivi les traces de Papebroch, qu'il a reconnu pour son précurseur, et auquel il rend quelque justice. Cependant la réputation de Mabillon excita la jalousie du jésuite Germon qui attaqua les anciens diplômes dans une dissertation *de veteribus regum francorum diplomatibus & arte secernendi antiqua diplomata vera à falsis*, imprimée en 1703. Mabillon répondit dans son supplément à la diplomatique. Enfin il y eut une guerre de plume, dont on a en François une relation attribuée à Louis Raguet, imprimée en 1708, avec ce titre: *Histoire des contestations sur la diplomatique*.

Així doncs, Raguet no es devia quedar gaires anys al Rosselló. De fet, en el mateix projecte d'història que descriu, amb data manuscrita del 1699 en el nostre imprès de l'Arxiu Nacional, esmenta que ja en té gairebé acabada la meitat. Aquest manuscrit, però, no s'ha trobat mai i sempre se l'evoca com a «desaparegut». El *Journal des Savants* (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, París, Imprimerie Royale, 1836, p. 312-313) esmenta que el P. Lelong, un dels elaboradors de la *Bibliothèque historique de la France* i del qual parlen Vidal i Calmette, afirma l'existència del manuscrit sobre la Història del Rosselló de Raguet: «Raguet a publié le projet en 1694 [...] et il a depuis composée en 3 volumes in-folio, inédits et cités par Lelong, ibid. n° 38349» (Lelong, 1768-1778). El *Journal des Savants* també fa menció dels llibres nous sobre la història de França, tant del segle XIX com dels retrobats. Així, al costat de P. de Marca o de l'Abat Xaupí (1776), Louis Raguet es fa un lloc en les històries de la història del Rosselló, sense ni tan sols —que sapiguem— haver concebut un text desenvolupat. El principal mèrit, o el fet més destacat, és la seva primerenca intenció. Cal esperar el 1835 perquè Dominique Marie J. Henry publicui l'*Histoire du Roussillon, comprenant l'histoire du Royaume de Majorque* (1835). Aquest treball s'avançava als que es farien a Catalunya anys després de la mà d'Antoni de Bofarull o Víctor Balaguer, i va més enllà de reculls com el d'Andrés de Casaus per a Aragó, Navarra i Catalunya (1829). Però no es pot desvincular del camí

encetat per un altre i prominent arxivista català com fou Pròsper de Bofarull, que el 1836 publicà també *Los Condes de Barcelona vindicados, y cronología y genealogía de los reyes de España considerados como soberanos independientes de su Marca*.

Henry és un dels autors que elaboren una visió més àmplia del territori sobre el qual es focalitza. I és que aquest historiador era també el conservador de la Biblioteca de Perpinyà, i per tant, un bon coneixedor del fons arxivístic i bibliogràfic. Va tenir accés al material elaborat per Lelong, i afirma d'entrada que la història del Rosselló ja va ser escrita el 1718 per l'abat Taverner, i «jamais publiée et nous ignorons si le manuscrit existe encore» (p. v). Es tracta de l'abat Josep Taverner i d'Ardena, bisbe de Solsona (1718) i de Girona (1720) i germà d'Oleguer Taverner i d'Ardena (conegut com Taverner i Darnius), que també va elaborar un *Mapa de los condados de Rosellón y Cerdaña* (Perpinyà, 1707) i el *Gran mapa del Principat de Catalunya* (1726). Sigui com sigui, l'obra de l'abat Taverner és coneguda i es troba al fons de la Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB, ms. 535). En qualsevol cas, l'autor té clar que no es pot situar exclusivament la història del Rosselló a França, sinó que cal precisar-ne les relacions històriques amb Espanya. De retruc, el Rosselló esdevé l'excusa per recrear les relacions internacionals entre dues monarquies i les projecta com dos veritables estats des de l'època medieval.

Al segle XIX, la denominació de «rossellonesos» per als habitants del Rosselló i «Vallespir, Capcir, Conflent o Cerdanya» és normal i se'ls considera catalans o no, o de cultura catalana, tot distingint a vegades Catalunya de Rosselló. Henry afirma que fins al 1659, el Rosselló forma part de Catalunya, però no del Principat, i que tenia la seva autonomia. Això sí, Henry té clar que «l'idiome catalan, le même que parlent les Roussillonnais, les Valenciens et les Aragonnais, a été l'un des dialectes les moins altérés de la langue romane, tant qu'il a pu être langue nationale, et, comme telle être uniquement employé dans les actes publics». Alhora, considera que amb l'annexió del Rosselló a França, els gal·licismes fan perdre la puresa al català autòcton, com succeirà també a partir de 1714, quan el català s'hi «appauvrit aussi [...] par le mélange du castillan». Evidentment, era la seva visió, a la qual afegia dates clau (p. LIV). La història del Rosselló d'Henry va fins a la Guerra de Successió i afirma l'annexió de Catalunya a Espanya per Felip V i la «definitiva» unió del Rosselló a França.

La ideologia d'Henry, tot i acceptar amb naturalitat el lligam del Rosselló amb França, destaca elements de catalanitat que potser només uns ulls «estrangers» podien veure sense complexos. Així, l'obra de Jean de Gazanyola mostra aquestes justificacions autòctones. Seguint ara ja les passes d'Antoni de Bofarull, sempre en llengua estatal, Gazanyola crea la seva *Histoire du Roussillon*, publicada a Perpinyà el 1857. Aquest últim gairebé finalitza la seva Història del Rosselló quan el Rosselló és «réunit à la France», ja que considera que a partir de llavors els esdeveniments són prou coetanis dels lectors, és a dir, com si la història «autònoma» del Rosselló

s'acabés amb l'annexió a França. Fins a aquell moment, l'autor entén que el posicionament dels «rossellonesos» fou contrari a França: «Les Roussillonnais étaient Catalans depuis trop de siècles, pour ne pas faire cause commune avec ces peuples, pour ne pas partager leur antipathie contre les Français» (Gazanyola, 1857, vol. 2, p. 417). I és que, segons Gazanyola, la sensació era que el Rosselló era un «país ocupat per l'enemic» i que per als seus habitants «la patrie était toujours de l'autre côté des Pyrénées; c'était donc pour eux un devoir de nationalité que de chercher à secouer le joug» (Gazanyola, 1857, vol. 2, p. 420). Però no ens enganyem, ja que Gazanyola situa l'actitud dels rossellonesos com a conjuntural de l'època i sota influència catalana, i critica amb força els analistes coetanis dels segles XVII i XVIII, com Feliu de la Penya, per «l'aveugle haine contre les français» que els portaven a escriure errors sobre la realitat històrica del moment (Gazanyola, 1857, vol. 2, p. 472).

Sobre el concepte o simplificació a l'hora d'emprar «Rosselló» enlloc de *Comtats* o tot el seguit de comarques que compongueren la «Província del Rosselló» o bé el posterior «Departament dels Pirineus Orientals» (Rosselló, Capcir, Cerdanya, Vallespir, Conflent), cal dir que *Comtats* —de Rosselló i Cerdanya— és el que s'utilitzà durant el període coetani del segle XVI-XVIII. Ara bé, entrat el segle XIX i amb la proliferació d'estudis històrics, aquests es van circumscriure al mot «Rosselló», com un sinònim del conjunt. Curiosament, la historiografia de la segona meitat del segle XX ha recuperat el concepte *Comtats* i n'ha fet una aproximació territorial més exacta o més precisa a l'hora de referir-se a l'època moderna. La *Nouvelle Histoire du Roussillon* (Sagnes, dir., 1999), segurament com un encàrrec editorial i/o institucional, va intentar assentar un estil políticament correcte entre l'antiga denominació de *Comtats* i la jacobina —però assimilada— *Pirineus Orientals*. Ara bé, aquest compendi en llengua francesa per penetrar millor les diverses capes de lectors i, potser, estudiants del territori, es va trobar davant una sèrie d'articles contraposats, fins i tot contradictoris, en què *Catalunya* queda en un segon terme i el neologisme *nord-catalans* o el ja conegut *rossellonesos* s'imposa sobre el de *catalans*. D'alguna manera, el projecte de Raguét assolí el seu pretès objectiu d'autonomia catalana —és a dir, rossellonesa— dins de França per la via d'una història oficial col·lectiva, exactament tres-cents anys després.

Tornant al text que transcrivim tot seguit: per què escriu Louis Raguét una història del Rosselló? A qui escriu? Va acabar aquest projecte del qual parla? Sembla que sí... però només parcialment. Ell mateix dóna resposta a totes aquestes qüestions, excepte pel que fa al o als destinataris del projecte. I és que el projecte està presentat en forma de carta, un estil clàssic de l'època, en què les cartes es publicaven i se'n feia una difusió amb un cert interès.

Louis Raguét, originari de Namur (una localitat actualment en territori belga), es mostra obertament favorable a França. L'objectiu principal del text que es proposa elaborar l'autor és el de justificar la integració del Rosselló a França. Per això

aprofundeix en les diferències amb el Principat i tot allò que faci referència a un lligam hispànic. Però no s'atura aquí i reclama pensar encara en la idea d'una anexió per dret jurídic del conjunt de Catalunya, Aragó, València i Mallorca, com un ens homogeni, a França.

Els temes principals que s'hi aboquen són els «rossellonesos», l'Església, la situació geogràfica, alguns personatges i escriptors i, com hem dit, la visió d'un conjunt homogeni Catalunya-València-Mallorca... amb el Rosselló. D'alguna manera, per tant, es contradiu amb la idea dels Pirineus com a separació. Tot i que segurament no n'és conscient. Ragué demostra un bon coneixement dels textos més clàssics sobre la història de Catalunya, des del francès Marca fins a Jeroni Pujades, Esteve de Corbera o Andreu Bosch. Fa un elogi de tots ells i, també, diverses crítiques. I situa la novetat principal del seu estudi en la llengua emprada: el francès. La composició de la seva història no presenta gaires novetats i repeteix estructures tradicionals. Afirmar que ha previst i que ha començat a escriure la història del Rosselló en quatre parts: història natural, història topogràfica, història política i història eclesiàstica. És curiosa, en canvi, la seva bona relació amb els cònsols de Perpinyà, dels quals parla amb familiaritat per la seva acollida i ajuda a l'hora de recopilar material. Això fa pensar que, durant molt temps, la historiografia s'ha fixat molt en el paper dels membres del Consell Sobirà en l'adscripció a França del Rosselló i ha deixat més de banda el rol dels cònsols perpinyanencs. Només l'estudi d'Alban Maba (2000) aboca una mica de llum sobre l'evolució i els lligams dels cònsols de Perpinyà amb la monarquia de França.

Cal no oblidar que Louis Ragué era un home d'Església al servei del bisbe Basan de Flamenville. A més a més, la qüestió eclesiàstica al Rosselló havia estat en els darrers quaranta anys del segle XVII un element major. Amb la mort de Vicenç de Margarit, la seva figura esdevé difícil de suplir, tenint en compte les tensions existents entre els eclesiàstics autòctons i els que venien de França. Els seu primer substituït va ser De Bruelh, el qual, sense gran eficàcia, va conservar el càrrec entre 1673 i 1675. Dels tres següents, D'Estampes (1675-1680), Montmort (1682-1695) i Flamenville (1696-1721), cal destacar-ne el darrer. Tot i que Montmort va mostrar una voluntat d'enteniment i va aprendre el català ràpidament per tenir influència entre el baix clergat, Flamenville és l'autor d'una catequesi impresa en català i francès (1698), en què figuren les actituds generals que el clergat havia de seguir. Aquest text gaudí d'una gran difusió (en coneixem més d'una impressió). L'historiador de dret Didier Baisset (1997) remarca que els bisbes francesos, principalment a partir de 1682, es trobaren davant d'un capítol catedralici fortament instal·lat a la província i que havia agafat costums d'autonomia i d'influència al llarg dels anys, i que eren difícilment controlables. Per tant, el fet que el rei de França pogués nomenar bisbe feia que la relació d'aquest amb la resta del capítol fos complicada i que no tingués res a veure amb el que succeïa a la resta del regne de França.

APÈNDIX

El projecte per a la realització d'una Història del Rosselló que hem emprat per a aquesta transcripció és el document imprès en llengua francesa que està conservat a l'Arxiu Històric Nacional de França de París en format In-12 (ANF, K1221, 13TER, núm. 14). Aquest volum pertany a un recull factici de documentació del Rosselló al voltant dels anys 1698 i 1699, la qual cosa indicaria que la data de 1699 de la portada, manuscrita, podria ser correcta. Es tracta, doncs, d'un imprès de vint pàgines (la darrera en blanc), sense peu d'impremta, però que, per la temàtica i les relacions de Louis Raguét amb el bisbe Flamenville en el moment en què veié la llum, bé podríem adscriure a les premses rosselloneses.

Transcripció

[A la portada, nota manuscrita:] Ce projet d'une histoire du Roussillon est à l'abbé Raguét qui est de Namur. Il est au service de Mr. De Flamenville, Evêque de Perpignan, comme homme de belles lettres. 1699.

[Text imprès:]

[p. 1] PROJET D'UNE HISTOIRE DU ROUSSILLON.

Compris dans une Lettre de Monsieur L[ouis] R[aguét] à un de ses amis.

MONSIEUR,

Vous souhaitez donc que je vous rende compte de mon Histoire du Roussillon, & que j'aye l'honneur de vous apprendre par quelle aventure je l'ay entreprise, la méthode que j'y observe, les secours que j'ay trouvez pour pouvoir espérer d'y réus- [p. 2] -sir, l'utilité qui en pourra ravenir au Public, & enfin où j'en suis de mon travail ? Vôtre désir m'est si avantageux, que si je ne tâchois d'y répondre, je me condamnerois moy-même comme l'Homme du monde qui ignore les plus ses interets ; ainsi, Monsieur, j'y satisferay de mon mieux par cette Lettre.

1°. Vous savez, que M. l'Evêque d'Elne m'honorait d'une bienveillance particulière dès long temps avant sa nomination à cet Evêché ; & que ce fut plutôt arrivé, que je pensay à me donner une occupation qui pût me délaiser de quelqu'autre plus sérieuse, & remplir certaines heures de la journée qu'on passe ordinairement ou à ne rien faire, ou à se divertir, sous prétexte de reprendre ses forces. L'Histoire du Païs me parut un sujet d'autant plus propre à mon dessein, que je me souvenois parfaitement, de ce qu'un Intendant de Province [al marge imprès: M.E.; al marge manuscrit: Foucault], célèbre par sa sagesse, & par une conoissance profonde de la belle antiquité, m'avoit dit peu auparavant mon départ de Paris, sçavoit, *Que le Roissillon étoit una Province encore vierge ; ny à laquelle personne n'avoit touché* : Et quoy que dans l'intention de l'Homme Illustre qui avoit parlé, cette [p. 3] pensée ne regardât que les médailles, & les autres monuments anciens ; quelques moments de réflexion me persuadèrent aisément, qu'elle pouvoit s'étendre à tout le reste ; si bien que là dessus, je me déterminay à entreprendre un ouvrage, dont la nouveauté seule seroit capable, à ce qu'il me sembloit, de faire plaisir aux honêtes gens.

Je n'ignorois pas, que Monsieur de Marca n'eût parlé du Roussillon dans son fameux *Limes Hispanicus* ; je sçavois que Pujades ne l'avoit pas oublié dans sa *Chronique*, ni Estevan

de Corbera dans sa *Cataluña Illustrata*, ni Micer Bosch dans le Livre qu'il a composé sur les privilèges de sa Patrie : mais loin que la connoissance que j'avois de leurs ouvrages, servit à me décourager, elle m'anima au contraire par la différence extrême qu'il auroit toujours entre ce qu'ils avoient fait, & ce que je me proposois de faire.

En premier lieu, ces Messieurs ont écrit en langue étrangère, Mr. de Marca en latin, Estevan de Corbera en Castillan, Pujades & Bosch en Catalan : & moy j'étois résolu d'écrire en François.

Secondement, ils n'accordent au Roussillon qu'une médiocre partie de leurs soins, & ce seroit parler avec assez de justesse, [p. 4] que de dire, que cette Province n'occupe qu'environ le quart de leurs écrits, la Principauté de Catalogne en emportant une moitié, & et la Cerdagne l'autre quart : & moy je choisissois le Roussillon pour mon principal sujet.

Enfin je méditois de composer une Histoire complete, ce qu'aucun de ces Autres n'a fait : la mort ayant surpris Corbera, Pujades & le sçavent Mr. de Marca avant qu'ils fussent même fort avancés dans l'exécution de leur dessein que qu'il fut, & Bosch méritant avec plus de justice le titre de Jurisconsulte, que celui d'Historien.

Vous ne doutez pas, Monsieur, que cette comparaison de mon projet avec leurs travaux ne m'inspirât pour eux plutôt les sentiments d'une juste reconnoissance, que la moindre envie de les regarder comme gens qui m'eussent dérobé la matière & l'occasion d'être utiles au Public. La place que les extraits qu'ils m'ont fournis, tiennent dans mes recueils, me fait en effet bien sentir combien je leur suis redevable ; & il me semble quequesfois que ces Messieurs, & surtout Mr. de Marca, n'ayant cherché, n'ayant ramassé, n'ayant mis en ordre tant de mémoires, qu'en faveur d'un Homme qui auroit un dessein comme le mien. Cecy [p. 5] m'engageroit insensiblement à vous parler des secours qui facilitent mon entreprise ; mais, Monsieur, vous me prescrivez de vous entretenir auparavant de la méthode que je me suis proposée.

2°. Je pense que par méthode vous entendez la manière dont les parties d'un sujet se distribuent, & avec laquelle on les expose à l'esprit d'un Lecteur.

La première chose que je fis, fut de chercher un ordre sous lequel je pusse commodément ranger mes recueils, & je crus l'avoir trouvé en réduisant tout ce que j'avois à dire du Toussillon à quatre chefs ; sçavoir, à son Histoire Naturelle, à son Histoire Topographique, à son Histoire Politique, & à son Histoire Ecclésiastique. Cette division me parut épuiser exactement mon sujet ; le premier membre comprenant tout ce que le Créateur a mis dans cette Province ; le second, ce que les Hommes y ont construit ; le troisième, ce qu'un nombre extraordinaire de Nations y ont fait, soit en paix, soit en guerre, & le quatrième, ce qui s'est passé par rapport à la Religion.

On verra dans l'Histoire Naturelle tout ce que cette partie des Monts-Pyrénées qui s'avance dans la Mer Méditerranée, renferme de curieux, tout ce qu'il a de [p. 6] remarquable dans la plaine, & sur la côte Maritime qui est comprise entre Leucate & le Cap de Creus, & l'on sera pleinement instruit du génie, des mœurs, des Coûtumes, & de la Langue des Roussillonnois. Les pensées des anciens Naturalistes n'y seront pas oubliées, quand ils auront fait mention du sujet qu'on traite ; je tâcheray de les concilier avec ce que nous voyons maintenant ; & quand l'occasion de raisonner sur quelque Phénomène se présentera, je feray mon possible pour me conformer aux opinions les plus reçues par les gens d'esprit.

L'Histoire Topographique exposera d'abord aux yeux du Lecteur le dénoüement de quelques questions importantes : par exemple, si le Roussillon est en deça de la partie des Pyrénées, dont les anciens Géographes faisoient l'entredeux de l'Espagne & de la Gaule ; si

le Roussillon a jamais fait partie de la Catalogne, & si les Roussillonnois sont Catalans, &c. On parlera des Villes anciennes comme Ruscino, Illiberis, & plusieurs autres. Des Editions célèbres dont il reste quelques refuges comme sont les Trophées de Pompée, le Monument dressé à l'honneur de Gordien Pie, &c. On fera l'histoire particulière de Perpignan, capitale du Roussillon, & celle des prin- [p. 7] -cipales maisons & établissements que cette ville renferme. Les descriptions de Ceret, de Prades, d'Ille, & des autres Villes, viendront à leur tour. Enfin on entretiendra le Lecteur des Places bâties, ou fortifiées par les Ordres de Louys le Grand, telles que sont Mont-Louys, Villefranche, Prats de Mollo, le Fort des Bains, Bellegarde, Collioure, Salses, & la Citadelle de Perpignan.

Les différents siècles y ont vu aborder les Celtes, les Phéniciens, les Grecs, les Volces, les Cartaginois, les Romains, les Vandales, les Visigoths, les Mores, & plusieurs autres Nations. Royetelets, Des Républiques, des Comtes, des Rois, ont gouverné successivement le Roussillon, & par combien de mains n'a-t-il pu passer, seulement depuis Charles Martel, qui en commença la conquête sur les Mores, jusques à Louis XIII les Comtés se considèrent aux Rois d'Arragon, Ceux-cy aux Rois de Majorque, pour les en dé- [p. 8] -pouïller après ; Nous l'enlevons aux Arragonnois, & Nous le leurs remettons en main sous des conditions auxquelles ils manquent : les Castellans leur succèdent, & Nous le reprenons sur Eux. De si fréquents changements de domination ont été accompagnés d'une longue suite de Combats, Séditions, de Révoltes, de Traités, d'Intrigues, qui donneront à cette Histoire toute la beauté & tout l'éclat dont l'histoire d'une Province est susceptible. Les autres Histoires particulières sont sujettes à de grands vuides : On y trouve des Siècles entiers, pardessus lesquels on passe, parce qu'il n'est rien arrivé de considérable ; mais on peut s'attendre qu'il n'en sera pas tout à fait ainsi de Celle du Roussillon, parce que la situation entre l'Espagne & la France l'ayant rendu l'unique passage commode d'un Royaume à l'autre, le Rendez-vous des Troupes des deux parti[e]s, & le Théâtre où leurs guerres ont presque toujours commencé & fini ; tous les événements se suivent d'assez près, depuis une antiquité fort avancée, jusques à la dernière Paix.

L'Histoire Ecclésiastique du Diocèse d'Elne lequel outre le Roussillon proprement dit, comprend le Vallespir, & le Conflant, ne sera peut-être pas moins curieu- [p. 9] -se. On exposera l'état de la Religion dans ce pais-la, d'aussi haut qu'on pourra remonter jusques à présent. On donnera la Liste des Évêques d'Elne, avec un Abregé de leur vie, autant qu'il sera possible. On parlera des Conciles qui se sont tenus dans ce Diocèse, & de Ceux auxquels les Évêques d'Elne ont assisté, soit au delà, soit en deçà des Pyrénées. On fera des Dissertations sur les sujets, qui sembleront le mériter ; sur le Lieu, par exemple, où s'est assemblé le fameux Concil d'Elibéris [*i. e.* Illiberis], lequel on place ordinairement, & peut-être assez mal à propos dans la Boétique ; sur la véritable Métropole de l'Eglise d'Elne, &c. On s'étendra sur certains faits connus, mais dont on a découvert de nouvelles circonstances dans les Archives de Roussillon. Il ne m'en vient point à présent à l'esprit d'exemple plus propre à vous citer, que l'abdication du Souverain Pontificat, à laquelle toutes les Puissances de la Terre voulurent contraindre Benoit XIII dans Perpignan.¹ J'ai trouvé dans les Archives de

1. Es deu referir al papa Luna: Pedro Martínez de Luna (1328-1423). Es tracta del concili de Perpinyà: assemblea conciliar convocada pel papa Benet XIII al castell reial de Perpinyà el 15 de novembre de 1408, gràcies a l'ajuda de Martí i de Catalunya-Aragó, a causa de l'amenaça del rei francès de mantenir-se neutral si no es decidia ràpidament quin papa —el d'Avinyó o el de Roma— era l'autèntic. Hi assistiren representants de Castella, de Catalunya-Aragó, de Lorena i de Provença. Un mes després

vette Ville un détail assez curieux qui regarde cette affaire. On racontera enfin par Qui & comment toutes les Abbayes & les Églises principales du Diocèse d'Elne ont été fondées, sans oublier de faire une mention suffisante des Martyrs, & des autres Saints [p. 10] dont on y honore les Reliques. Au reste, le tout sera placé selon l'ordre Chronologique, avec autant d'exactitude & de fidélité, que les personnes raisonnables pourront le souhaiter.

Ce que vous venez de voir, Monsieur, vous donne une idée générale des Matières dont je traite, & de leur distribution; il faut maintenant vous dire un mot de la Manière dont je tache de les déduire, afin qu'on les puisse lire avec quelque plaisir. Je ne néglige rien pour faire régner la clarté partout ; je marque les choses précisément comme je les connois ; je ne sors de mon sujet, que pour éclaircir mon sujet même, & je tâche de faire en sorte que le Lecteur ne lise jamais longtemps de suite sans tomber sur quelque chose qui égaye son imagination, & réveille sa curiosité. C'est ce que j'observe principalement dans l'Histoire Naturelle qui, sans ce petit soin, auroit, selon toutes les apparences, couru risque d'ennuyer certains esprits, pour qui les matières sérieuses n'ont point de charmes, à moins qu'on n'y mêle de temps en temps quelque réflexion agréable, ou quelque Historiette. Comme les Figures font toujours plaisir, & que bien souvent elles sont nécessaires pour l'intelligence parfaite de ce qu'on raconte, je n'épargne ni le [p. 11] crayon, ni les pinceau. Pour ce qui est d'utile, je ne pense qu'à les proportionner à ce que je dis, les autres décideront s'il est bon ou mauvais.

3°. Je ne seray pas long à vous marquer les sources d'où j'ay puisé mes recueils ; car je ne vous dresseray assurément point un Catalogue de tout ce que l'ay été obligé de lire. Il suffit que par rapport aux Livres imprimés, vous sçachiez que les Auteurs Espagnols & Catalans m'ont fourni une infinité de connoissances, qu'on chercheroit inutilement dans les Auteurs François ; Et qu'en revanche j'ai trouvé dans ceux-cy un nombre considérable de choses curieuses & importantes, auxquelles les Espagnols ne paroissent pas avoir fait assez de réflexion, surtout en ce qui regarde les Négociations anciennes, & les Droits de la Couronne.

Les marges des Histoires Topographiques, & Ecclésiastique du Roussillon, vous diront assez un jour combien les travaux de Mr. de Marca m'auront été avantageux. Vous avez sans doute jetté les yeux sur l'Appendix du *Limes Hispanicus*, & admiré la conséquence & le nombre des Actes anciens que le fameux & infatigable Mr. de Baluze y a compilés ? Je l'ay fait comme vous ; mais j'admiray encore [p. 12] dans la fidélité de ces mêmes Actes, lorsqu'en confrontant avec les Originaux les Pièces dont j'avois à faire, j'y trouvay conformité parfaite.

Cecy vous fait déjà apercevoir, que l'on a bien voulu m'ouvrir la porte des principales Archives du Roussillon ; & j'avoue que j'ay tiré delà tout ce que j'ay ramassé de plus rare, la diligence des Roussillonnois à conférer des Actes & des Mémoires des principales choses arrivées dans leur País, ayant toujours été extrême. Outre les Livres du Chapitre d'Elne, & Ceux des trois principales Abayes du Roussillon, dont Mr. de Baluze a publié les meilleurs morceaux, on me verra très souvent citer des Manuscrits de la Communauté des Prêtres de S. Jean, & quelques fois Ceux de l'Hôpital de la Ville de Perpignan, & Ceux de l'ancien Monastère de Leule, qui m'ont été communiqués de fort bonne grâce. J'ay aussi des Extraits considérables de quelques anciens livres de Mémoires qui se conservent parmi les papiers

acabà proclamant la legitimitat de Benet XIII. El desconcert que provocà aquesta precipitada decisió féu que el 1409 es reunís un sínode a Pisa que declarà deposats el papa d'Avinyó, Benet XIII, i el de Roma, Gregori XII, i elegí un nou papa, Alexandre V (GEC).

de l'Abaye de S. André de Surède, & parmi ceux de la Communauté d'Elne. Je passe sous silence, que plusieurs Convents, plusieurs Maisons anciennes, & quelques Particuliers, m'ont donné des Remarques aussi utiles pour eux, qu'Elles [p. 13] pourront être agréables aux autres. Mais ce qu'il ne faut point vous cacher icy, c'est l'obligation que j'ay à Messieurs les Consuls de Perpignan.

Ces Illustres Magistrats ont bien voulu m'introduire dans les Archives de l'Hôtel de Ville, & me donner une entière liberté de profiter de la lecture d'une multitude incroyable d'Actes très précieux, très anciens, & très bien tenus. Je me suis plusieurs fois étonné qu'un si riche trésor eût échappé à l'attention de Mr. de Marca, aussi bien que la belle Bibliothèque de Manuscrits qui se garde dans la maison du Domaine à Perpignan. J'ay tiré de ce dernier endroit beaucoup de lumières touchant les métaux cachés sous les Monts Pyrénées. J'oubliois de vous dire, que les Actes de la maison de la Ville de Collioure, m'ont beaucoup servi pour me mettre en état d'éclaircir plusieurs points des Histoires Topographiques, & Politique du Roussillon.

4°. Je suis presque tenté, Monsieur, de ne vous rien répondre sur l'article de l'utilité de l'ouvrage qui fait le sujet de cette Lettre, parce qu'il semble que j'ay déjà satisfait à cela par le seul plan que je viens de vous en mettre devant les yeux. Cependant puisque vous voulez que j'aye l'honneur de vous dire aussi là dessus une partie [p. 14] de ce que je pense, il faut vous obéir.

Ne tomberez vous point d'accord avec moy, qu'il n'est point du tout glorieux à nôtre Nation de laisser ignorer au reste du Monde, & d'ignorer elle même les merveilles de toute espèce que Dieu a mises dans l'étenduë de ce Royaume ? N'est-il pas vray qu'une bonne Histoire Naturelle de toute la France seroit un livre absolument nécessaire, & que nous devrions supporter très impatiemment qu'un Ouvrage comme celuy là fut encore à exécuter ?

Ne conviendrez vous point aussi que le moyen de réüssir dans un travail si important & si indispensable, seroit de le partager entre plusieurs personnes, qui prendroient, pour ainsi dire, chacun leur morceau de terre à déffricher ?

Si cela est ainsi, Monsieur, vous tiendrez pour utilement employée la peine que j'ay prise, & les dépenses que j'ay faites, en parcourant plusieurs fois le Roussillon pour en fouiller jusqu'au moindre recoin. C'est toujours autant de fait, & autant de diminué de l'Ouvrage général. Sans parler du reste, vous remarquerez en passant, que le seul endroit où j'indique des mines d'or, d'argent, d'azur, & d'autres métaux ou minéraux, ne sera peut-être pas si inutile, qu'on n'y pense sérieusement plus d'une fois.

[p. 15] La Géographie ancienne & moderne du Royaume est demeurée jusques à présent si imparfaite, que l'on ne sçauroit mieux faire que d'y travailler sur nouveaux frais. Quelle différence, Monsieur, entre les nouvelles cartes particulières & Celles qu'on nous donnoit auparavant pour très exactes ! On ne connoit pas assez ny les Edifices anciens qui sont dans les Provinces, ny l'origine des Villes, ny la figure & la situation des Places de guerre. Jusquez à présent le Roussillon, pais rompu, difficile à suivre, & éloigné du Monde sçavant, sembloit avoir été beaucoup plus disgracié en cela que toutes les autres parties de la France, & à ce que j'espère, il le paroitra beaucoup moins dans quelque temps. Ce seroit là le principal fruit que son Histoire Topographique produisoit, si la décision de quelques questions plus importantes, dont j'ay touché quelque chose cy dessus, n'étoit pas encore d'une utilité plus évidente.

À la verité nous avons un nombre assez considérable d'Ecrivains Politiques, dont on appelle les Ouvrages, *Histoires de France*, comme par excellence. Mais on jugera par l'His-

toire politique du Roussillon, s'ils parlent pertinemment de ce qui s'est passé dans cette Province ; s'ils rendent Justice [p. 16] à la valeur, à la sagesse, à la conduite des Généraux de nos Armées tant anciens que nouveaux ; & s'ils mettent dans un assez grand jour les Droits incontestables de nos Rois sur les Royaumes d'Arragon & de Valence, sur la Catalogne, & sur tout ce qui dépendoit anciennement des Roys de Majorque.

Ne seriez vous pas peut-être d'humeur de demander de quoy se mêle l'Historien du Roussillon, de se préparer ainsi à parler de choses qui semblent si éloignées de son sujet ? Ells le sont si peu, Monsieur, que la liaison ne sçauroit être plus grande, ni plus naturelle : &, sans me mettre en peine de vous en faire maintenant convenir, je vous diray par avance, que je prétends ne rien négliger pour éclaircir les Droits de la France, reconnus en Catalogne depuis que les Mores en furent chassés jusques à l'an 1180 affermis par la félonie d'Alphonse 4 Roy d'Arragon, renouvelés en divers temps ; & légitimement étendus sur tous les Etats voisins.

Ils furent renouvelés à l'égard du Roussillon, par la vente que Jacques III Roy de Majorque fit de cette Province à Philippes de Valois ; par la cession des Droits de Charles d'Anjou, faite à Louys XI, par le transport que Jean II Roy d'Arragon [p. 17] fit de cette Comté au même Louys XI & par l'infidélité de Ferdinand II à tenir les parilles données à Charles VIII.

Ces Droits furent étendus à tous les Etats d'Arragon, sous Dom Pierre I qui mourut au Siège de Muret ; sous Don Pierre II Vassal du S. Siège ; par mort de Jean I ; par celle de Don Martin, qui mérita autant le nom d'Usurpateur que celui d'Ecclésiastique qu'on luy donnoit ; par celle d'Alphonse IV, &c.

Pour leur donner toute leur force, on prouvera clairement que jamais ces Droits n'ont cessé d'être réclamés par la France, que jamais aucun Traité n'a pû les abolir, que jamais ils n'ont souffert la moindre apparence de prescription.

Croyez vous, Monsieur, que dans le temps où nous sommes, ces Droits bien expliqués & réunis ensemble pour achever de rendre invincibles les prétentions que la France a sur les Royaumes d'Espagne, ne fissent pas une grande & heureuse impression sur des Nations, qui, comme l'Espagne & la Catalane ne se mènent que par la Raison ? Car il ne faut point envisager ces Peuples, comme la plupart des autres, qui naturellement méprisent tout ce qui leur semble avoir vieilly. L'antiquité d'un Droit bien avéré, ne fait que le rendre plus respecta- [p. 18] -ble en Espagne ; & je vous répons que les droits de Blanche de castille remis sur le tapis, ne nuiront jamais en ce país là, à ceux de la sçüe Reine dont Monseigneur le Dauphin hérite. Si vous avez de la peine à croire ce que j'ai l'honneur de vous dire du génie de cette Nation par rapport aux preuves que les Autres regarderoient volontiers comme usées par le temps ; lisés [*i. e.* lisez] de quelle manière les Autheurs Catalans s'y prirent, lorsque sous l'autre règne, ils prouvèrent que la Ville de Barcelonne, & la meilleure partie de la Catalogne, n'avoit rien fait que de juste, en se jettant entre les bras de Louïs XII, & vous verrez qu'ils remontèrent toutes jusques à l'ancien Droit acquis sur cette Province par Charlemagne, & par Louïs le Débonaire. Comme cette vénération singulière que les Espagnols conservent pour l'Antiquité est jointe à une opinion assez avantageuse, & pour l'ordinaire, assez équitable, de ce qui vient d'eux mêmes ; je fortifie presque tout ce que j'avance sur cette matière, par l'autorité de leurs propres Historiens.

Je ne vous diray rien de l'utilité de l'Histoire Ecclésiastique du Diocèse d'Elne ; cela parle de soi même.

5°. Reste à vous marquer, Monsieur, où j'en suis d'un travail qui dure depuis [p. 19] trois ans. L'Histoire Naturelle est achevée, & mise au net ; la Topographie s'avance de jour

en jour ; les Deux Autres sont un peu plus ébauchées en certains endroits, & demeureront dans ce état, jusques à ce que je sois comme assuré de n'avoir plus de mémoire, à espérer de nulle part : à moins qu'il ne me survienne quelque raison de me presser.

Si vous pouviez me ménager la bienveillance de Monsieur** qui est si curieux, si plein d'esprit, & qu'on m'a assuré avoir de si bons papiers sur toute sorte de sujets, je vous serois très sensiblement obligé.

Je suis, Monsieur, avec beaucoup d'estime, & de respect.

Vòtre très humble, & très obéissant serviteur,

[*Al marge, manuscrit:*] 1699.

Traducció

[*A la portada, nota manuscrita:*] Aquest projecte d'una història del Rosselló és de l'abat Raguet, de Namur. És al servei del senyor De Flamenville, bisbe de Perpinyà, com a literat. 1699.

[*Text imprès:*]

[p. 1] PROJECTE D'UNA HISTÒRIA DEL ROSSELLÓ

Inclòs en una Carta del senyor L[ouis] R[aguet] a un amic seu.

SENYOR,

Desitgeu que us doni compte de la meua *Història del Rosselló* i que tingui l'honor d'explicar-vos per quina raó l'he empresa, el mètode que hi segueixo, el suport que he tingut per poder reeixir-hi, [p. 2] la utilitat que podrà revertir en el públic i, en darrer lloc, en quin moment em trobo en el meu treball. El vostre desig m'és tan favorable que si no tracto de respondre-hi em condemnaré com la persona d'aquest món que ignora els seus propis interessos; per això, senyor, el satisfaré el millor que pugui amb aquesta Carta.

1r. Vós sabeu que el senyor bisbe d'Elna m'ha honorat amb una benvolença particular des de temps abans del seu nomenament a aquest bisbat; i que va ser aquesta benvolença el que em va portar al Rosselló el 1696. Només arribar-hi, vaig pensar a ocupar-me en quelcom que pogués fer-me oblidar altres ocupacions més serioses i omplir unes hores del dia que es passen normalment sense fer res o divertint-se amb el pretext de recuperar forces. La història del país em va semblar un tema tan adequat al meu propòsit que em va recordar perfectament el que un intendent provincial, cèlebre per la seva saviesa i per un gran coneixement de l'antiguitat clàssica, m'havia dit abans de marxar jo de París, a saber: *que el Rosselló era una província encara verge, que cap persona no havia tocat*. I com que, en la intenció de l'home il·lustrat que s'havia expressat aquest [p. 3] pensament només considerava medalles i altres monuments antics, uns moments de reflexió em van persuadir ràpidament que es podria estendre a tota la resta; per tant, allà baix, em vaig decidir a començar una obra en què la seva novetat per si mateixa seria capaç, al meu parer, d'agradar a la gent honesta.

No ignorava pas que el senyor De Marca havia parlat del Rosselló en el seu famós *Limes Hispanicus*; sabia que Pujades no l'havia oblidat en la seva *Chronique*, ni Esteve de Corbera en la seva *Cataluña ilustrada*, ni misser Bosch en el llibre que va escriure sobre els pri-

vilegis de la seva pàtria; lluny, però, que el coneixement que tenia d'aquestes obres em descoratgés, al contrari, em va animar per la diferència extrema que sempre hi haurà entre el que van realitzar i el que jo em proposava de realitzar.

En primer lloc, aquests senyors van escriure en llengua estrangera, el senyor De Marca en llatí, Esteve de Corbera en castellà, Pujades i Bosch en català, i jo havia decidit escriure en francès.

En segon lloc, només concedeixen al Rosselló una petita part de la seva atenció, i serà parlar amb justícia [p. 4] dir que aquesta província sols ocupa la quarta part dels seus escrits, el Principat de Catalunya s'enduu la meitat i la Cerdanya un altre quart, i jo vaig triar el Rosselló com a tema principal.

Al final vaig pensar fer una història completa, el que cap altre ha fet: la mort va sorprendre Corbera, Pujades i el savi senyor De Marca abans que haguessin avançat prou en la consecució del seu objectiu i Bosch mereix amb més justícia el títol de juriconsult que no pas el d'historiador.

No dubteu, senyor, que aquesta comparança del meu projecte amb els seus treballs m'ha inspirat cap a ells més sentiments que el d'un just reconeixement, sense el menor desig de veure'ls com a persones que m'hagin llevat el tema i l'oportunitat de ser útil al públic. El lloc que els extractes que m'han proporcionat tenen en la meva col·lecció em fa sentir que estic molt en deute amb ells, i sovint em sembla que aquests senyors, i sobretot el senyor De Marca, han investigat, han replegat, han posat en ordre tantes memòries per contentar una persona que tingués un projecte com el meu. Això [p. 5] em duu insensiblement a parlar-vos de l'ajut que em facilita l'empresa; tanmateix, senyor, em demaneu que us entretingui abans amb el mètode que m'he proposat.

2n. Jo penso que per mètode enteneu la manera com es distribueixen les parts d'un assumpte i s'exposen a la ment d'un lector.

La primera cosa que vaig fer fou cercar un ordre sota el qual pogués còmodament disposar del meu recull i crec haver-lo trobat reduint tot el que tenia a dir del Rosselló en quatre apartats, a saber: la seva història natural, la seva història topogràfica, la seva història política i la seva història eclesiàstica. Aquesta divisió m'ha semblat que cobria exactament el meu tema. El primer apartat comprèn tot el que Creador ha disposat en aquesta província; el segon, el que els homes hi han construït; el tercer, el que un nombre extraordinari de nacions hi han fet tant en pau com en guerra, i el quart, el que hi ha passat en relació amb la religió.

Es veurà en la història natural tot el que aquesta part dels Pirineus que s'endinsa a la mar Mediterrània conté de curiosos, tot el que té de [p. 6] remarcable a la plana, a la costa marítima que és compresa entre Leucata i el cap de Creus, i s'assabentarà plenament del geni, dels hàbits, dels costums i de la llengua dels rossellonesos. No s'hi bandejaran les idees dels antics naturalistes si han fet esment del tema tractat; intentaré conciliar-les amb el que ara veiem; i quan es presenti l'ocasió de raonar sobre qualsevol fenomen, faré el possible per adaptar-me a les opinions més acceptades per la gent d'esperit.

La història topogràfica exposarà, en primer lloc, als ulls del lector, el resultat d'algunes qüestions importants: com ara que el Rosselló és dessota la part dels Pirineus, dels quals els antics geògrafs feien la divisió d'Hispania i la Gàl·lia; si el Rosselló ha format mai part de Catalunya i si els rossellonesos són catalans. I es parlarà d'antigues ciutats com Ruscino, Illiberis i d'algunes altres. D'esdeveniments cèlebres, dels quals resten alguns vestigis, com ara els trofeus de Pompeia, el monument dreçat en honor de Gordien Pie, etc. Es confegirà la història particular de Perpinyà, capital del Rosselló, i la de les [p. 7] principals cases i

establiments que aquesta ciutat conserva. Les descripcions de Ceret, de Prada, d'Illa i d'altres ciutats es faran en el seu moment. En darrer lloc, s'entretindrà el lector amb els forts construïts per ordre de Lluís el Gran com ara Montlluís, Vilafranca, Prats de Molló, el fort dels Banyes, Bellaguarda, Cotlliure, Salses i la Ciutadella de Perpinyà.

Els diversos segles hi han vist arribar els celtes, els fenicis, els grecs, els germànics, els cartaginesos, els romans, els vàndals, els visigots, els magrebins i algunes altres nacions. Reietons, repúbliques, comtes, reis han governat successivament el Rosselló, i per quantes mans havia de passar, només a partir de Charles Martel, que inicià la conquesta contra els magrebins, fins a Lluís XIV; els Comtats es consideraren dels reis d'Aragó, aquests dels reis de Mallorca, per substreure'ls-en [p. 8] després; els llevem als aragonesos i els retornem sota les condicions que els manquen: els castellans els succeeixen i nosaltres els el traïem. Tan freqüents canvis de dominació han anat acompanyats d'un llarg seguit de combats, sedicions, revoltes, tractats, intrigues, que donaren a aquesta història tota la bellesa i tot l'esclat de què és susceptible la història d'una província. Les altres històries particulars estan subjectes a grans buits: es troben segles sencers, sobre els quals passem, perquè no hi ha ocorregut res de considerable; podem, però, esperar que no serà així en absolut en la del Rosselló, perquè la situació entre Espanya i França l'ha fet esdevenir l'únic pas còmode d'un regne a l'altre, la trobada de les tropes de les dues parts i el teatre on les seves guerres gairebé sempre han començat i acabat; tots els esdeveniments se succeeixen amb força continuïtat, des d'una antiguitat prou avançada fins a la darrera pau.

La història eclesiàstica de la diòcesi d'Elna, que a part del Rosselló pròpiament dit també comprèn el Vallespir i el Conflent, potser no serà menys [p. 9] curiosa. S'hi exposarà l'estat de la religió en aquell país des de tan alt com es pugui remuntar fins al present. Donarem la llista dels bisbes d'Elna, amb un resum de la seva vida, tant com sigui possible. Parlarem dels concilis que s'han realitzat en aquesta diòcesi i d'aquells als quals els bisbes d'Elna han assistit tant ençà com enllà dels Pirineus. Es faran les dissertacions sobre els temes que semblen merèixer-ho: sobre el lloc, per exemple, on es va efectuar el famós concili d'Eliberis (Illiberis) —que, en general, se situa, malament i potser a propòsit, a la Boètica—, a la veritable metròpolis de l'església d'Elna, etc. Ens estendrem en alguns fets coneguts, dels quals, però, s'han descobert noves circumstàncies als arxius del Rosselló. Solament em ve ara a la ment, com a exemple més apropiat per citar-vos, l'abdicació del sobirà pontificat, a la qual totes les potències de la Terra volgueren obligar Benet XIII a Perpinyà. He trobat als arxius d'aquesta ciutat un detall molt curiós que considera aquest afer. Finalment, es relatarà per qui i com totes les abadies i les esglésies principals de la diòcesi d'Elna han estat fundades, sense oblidar fer menció especial dels màrtirs i d'altres sants [p. 10] dels qui s'hi honoren les relíquies. A més a més, se situarà tot segons l'ordre cronològic, amb tanta exactitud i fidelitat com les persones raonables puguin desitjar.

El que acabeu de veure, senyor, us dona una idea general de les matèries que tracto i de la seva distribució; cal ara dir-vos un mot de la manera en què intento deduir-les perquè es puguin llegir amb plaer. No negligixo res perquè regni la claredat arreu; remarco les coses d'una forma precisa com les conec, no surto del meu assumpte si no és per aclarir-lo i intento fer que el lector no llegeixi gaire temps seguit sense trobar alguna cosa que li exciti la imaginació i li desperti la curiositat. És sobretot el que observo en la història natural el que, sense aquesta petita atenció, hauria, segons totes les aparences, corregut el risc d'avorrir algunes ments per a qui els assumptes seriosos no tenen gens d'encís, tret que s'hi barregi de tant en tant alguna reflexió agradable o alguna historieta. Com que les imatges

sempre donen plaer, i moltes d'aquestes són necessàries per a la intel·ligència perfecta del que conto, no estalvio ni llapis [p. 11] ni pinzell. Perquè això és útil, només penso proporcionar-ho pel que he dit; els altres decidiran si és bo o dolent.

3r. No m'estendré a indicar-vos les fonts d'on he tret els meus reculls perquè segurament us enviaré un catàleg de tot el que m'he vist obligat a llegir. Basti que, en referència als llibres impresos, sapigüeu que els autors espanyols i catalans m'han subministrat una infinitat de coneixements que se cercarien inútilment en els autors francesos. I, en canvi, he trobat en aquests un nombre considerable de coses curioses i importants, en què els espanyols no semblen haver reflexionat prou, sobretot pel que respecta a les negociacions antigues i els drets de la Corona.

Els marges de les històries topogràfiques i eclesiàstiques del Rosselló us explicaran prou un dia com m'han resultat d'útils els treballs del senyor De Marca. Sense dubte, heu fet una ullada a l'Apèndix del *Limes Hispanicus* i admirat la conseqüència i el nombre de les antigues actes que el famós i infatigable senyor de Baluze ha compilat? Jo ho he fet així com vós, però admirant més [p. 12] la fidelitat d'aquestes mateixes actes quan, confrontant amb els originals els documents que havia d'elaborar, hi he trobat una conformitat perfecta.

Això us haurà fet percebre que m'han volgut obrir la porta dels principals arxius del Rosselló i confesso que he trobat d'allò més estranya la diligència dels rossellonesos a coniferir actes i memòries de les principals coses esdevingudes al seu país, havent estat tan extremes. A banda dels llibres del Capítol d'Elna i dels tres principals abats del Rosselló, dels quals el senyor de Baluze ha publicat fragments meravellosos, em veureu molt sovint citar els manuscrits de la comunitat dels sacerdots de Sant Joan, i alguna vegada, els de l'hospital de la ciutat de Perpinyà, i els de l'antic monestir de Leule, que m'han estat proporcionats de molt bon grat. He tingut també extractes considerables d'alguns antics llibres de memòries que es conserven entre els papers de l'abadia de Sant Andreu de Sureda, i entre els de la comunitat d'Elna. Silencio que alguns convents, algunes cases pairals i alguns particulars m'han fet puntualitzacions tan útils per ells, com aquestes [p. 13] puguin ser d'agradables als altres. El que, però, no us puc pas ocultar és l'obligació que els dec als senyors còsols de Perpinyà.

Aquests il·lustres magistrats han volgut introduir-me de cor als arxius de la Casa de la Vila, i donar-me completa llibertat d'aprofitar la lectura d'una multitud increïble d'actes precioses, molt antigues i molt ben conservades. M'ha sorprès moltes vegades que un tresor tan ric s'hagi escapat a l'atenció del senyor De Marca, així com la vella biblioteca de manuscrits que es guarda a la casa del Domini de Perpinyà. He tret d'aquest darrer indret moltes llums relatives als metalls ocults sota les muntanyes dels Pirineus. He oblidat dir-vos que les actes de la Casa de la Vila de Cotlliure m'han servit molt per poder aclarir molts punts de les històries topogràfiques i polítiques del Rosselló.

4t. He estat temptat, senyor, de no respondre-us res sobre l'article de la utilitat de l'obra que és l'assumpte d'aquesta carta perquè em sembla que ja ho he satisfet en el pla mateix que us acabo de posar davant dels ulls. Tanmateix, perquè voleu que tingui l'honor de dir-vos-hi una part [p. 14] del que penso, cal obeir-vos.

No creieu que no és en absolut gloriós per a la nostra nació deixar ignorar a la resta del món i fer ignorar a aquesta mateixa les meravelles de tota mena que Déu ha disposat en tot aquest regne? No és cert que una bona història natural de tot França fóra un llibre totalment necessari i que hauríem de suportar amb molta impaciència que una obra com aquesta estigués encara per fer?

No estaria d'acord, també, que el mitjà de reeixir en una tasca tan important i tan indispensable seria compartir-la entre algunes persones que prendrien, per dir-ho així, cadascú el seu tros de terra per desxifrar?

Si és així, senyor, tindreu per útilment merescuda la pena que m'he pres i les despeses que he fet recorrent sovint el Rosselló per escorcollar-ne fins al racó més petit. Hi ha molts fets i no tots són a l'obra general. Sense parlar de la resta, us adonareu, en passant, que l'únic indret on indico mines d'or, d'argent, d'atzur i d'altres metalls o minerals potser no sigui tan inútil que només s'hi pensi una sola vegada.

[p. 15] La geografia antiga i moderna del regne s'ha mantingut fins al present tan imperfecta que només s'hauria de treballar sobre nous conceptes. Quina diferència, senyor, entre els nous mapes particulars i els que ens donaven abans com a més exactes! No es coixien bé ni els edificis antics que són a les províncies, ni l'origen de les ciutats, ni el dibuix i la situació dels emplaçaments bèl·lics. Fins ara, el Rosselló, país abrupte, difícil de seguir i allunyat del món savi semblava haver estat més desgraciat en això que totes les altres parts de França i, així ho espero, us semblarà molt menys d'aquí a un temps. Aquest serà el principal fruit que la seva història topogràfica produirà, si la decisió d'algunes qüestions més importants, de les quals m'he ocupat abans, no fos encara d'una utilitat més evident.

És cert que tenim un nombre molt considerable d'escriptors polítics, dels quals recordem les obres *Histoires de France* per excel·lència. Jutjaran, però, per la història política del Rosselló, si parlen pertinentment del que s'ha esdevingut en aquesta província; si fan justícia [p. 16] al valor, a la saviesa, a la conducta dels generals del nostre exèrcit tan antic com actual; i si col·loquen en una gran diana els drets incontestables dels nostres reis sobre els regnes d'Aragó i de València, sobre Catalunya i sobre tot el que depenia antigament dels reis de Mallorca.

Potser tindríeu l'ànim de preguntar per què s'implica l'historiador del Rosselló, per què es prepara així per parlar de coses que semblen tan lluny del seu tema. Li són tan poc, senyor, que la relació no podria ser més gran i més natural: i sense que us comprometi que hi estigueu d'acord, us diré per endavant que pretenc no negligir res per aclarir els drets de França reconeguts a Catalunya després que els magrebins fossin expulsats l'any 1180 reforçats pel delictes d'Alfons IV, rei d'Aragó, renovats en temps diversos i legítimament estesos sobre tots els estats veïns.

Es renovaren respecte al Rosselló per la venda que Jaume III com a rei de Mallorca va fer d'aquesta província a Felip de Valois; per la cessió de drets de Carles d'Anjou, feta a Lluís XI, pel traspàs que Joan II, rei d'Aragó [p. 17], va fer d'aquest Comtat al mateix Lluís XI i per la infidelitat de Ferran II en mantenir les concessions a Carles VIII.

Aquests drets es van estendre a tots els estats d'Aragó, sota Pere I, qui va morir al setge de Muret; sota Pere II, vassall per aquest setge, per la mort de Joan I; per la de Martí, qui va merèixer tant el nom d'Usurpador com el d'Eclesiàstic que li van donar; per la d'Alfons IV, etc.

Per donar-hi tota la força, es provarà clarament que mai aquests drets no han deixat de ser reclamats per França, que mai cap tractat no ha pogut abolir-los, que mai no han sofert la menor aparença de prescripció.

Creieu, senyor, que en el temps en què som aquests drets ben explicats i conjuntats per acabar de fer invencibles les pretensions que França té sobre aquests regnes d'Espanya, no provoquen una gran i joiosa impressió en les nacions que, com l'espanyola i la catalana, només es guien per la raó? Perquè no s'han de considerar aquests pobles, com la major part

dels altres, que d'una manera natural menyspreen tot el que els sembla haver envellit. L'antiguitat d'un dret ben provat només fa que esdevingui més respectable [p. 18] a Espanya; i jo us responc que els drets de Blanca de Castella retornats al tapis no es confonen mai en aquell país amb els de la seva reina que el senyor príncep hereta. Si us preneu la molèstia de creure el que tinc l'honor de dir-vos del geni d'aquesta nació en relació amb proves que les altres observaran com desusades, llegiu de quina manera els autors catalans s'ho van prendre: quan eren sota l'altre regne, demostraren que la ciutat de Barcelona i la major part de Catalunya havien actuat justament llançant-se als braços de Lluís XII i veureu que remuntaren fins a l'antic dret adquirit sobre aquesta província per Carlemany i per Lluís el Cortès. Com que aquesta veneració singular que els espanyols conserven per l'antiguitat acompanya una opinió molt favorable i, d'ordinari, molt equitativa de com es veuen a si mateixos, reforço tot el que avanço en aquesta matèria, per l'autoritat dels seus mateixos historiadors.

No us diré res sobre la utilitat de la història de la diòcesi d'Elna; parla per si mateixa.

5è. Resta per remarcar-vos, senyor, que el meu treball dura ja [p. 19] tres anys. La història natural està acabada i posada en net; la topogràfica avança de dia en dia; les altres dues estan una mica esbossades en alguns llocs i romanen en aquest estat, fins que m'asseguri de no tenir més memòria a esperar de cap banda: tret que se m'acudeixi cap raó per afanyar-m'hi.

Si poguéssiu tenir cura de la benvolença del senyor** que és tan curiós, tan ple d'esperit i que m'ha assegurat tenir tan bons documents sobre tota mena de temes, us estaria sensiblement obligat.

Sóc, senyor, amb molta estima i respecte,
el vostre més humil i obedient servidor,

[Al marge, manuscrit:] 1699.

BIBLIOGRAFIA

- BAISSET, Didier (1997). *Politique et religion dans le diocèse d'Elne (1659-1715): Contribution à l'étude du processus d'assimilation de la province du Roussillon au royaume de France*. Tesi doctoral, 1. Tolosa: Universitat de Tolosa - Lo Miralh. 2 v. 713 p.
- BARBIER, Antoine-Alexandre; BILLARD, Paul; BRUNET, Gustave; QUÉRARD, Joseph-Marie (1872). *Dictionnaire des ouvrages anonymes*. París: P. Daffis.
- BES, René (1980). *Les relations entre la ville de Perpignan et la cité de Barcelone (1573-1644)*. Maîtrise. Tolosa: Universitat de Tolosa - Lo Miralh.
- BOFARULL, Pròsper de (1836). *Los Condes de Barcelona vindicados, y cronología y genealogía de los reyes de España considerados como soberanos independientes de su Marca*. Barcelona: J. Oliveres y Monmany.
- BOSCH, Andreu (1628). *Summari, index o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*. Perpinyà: Pere Lacavalleria.
- GAZANYOLA, Jean de (1857). *Histoire du Roussillon*. Perpinyà: Alzine. 2 v.
- HENRY, Dominique Marie J. (1835). *Histoire du Roussillon comprenant l'histoire du Royaume de Majorque*. París: Royale. 2 v.
- LELONG, P. (1768-1778). *Bibliothèque historique de la France*. 2a ed. Vol. III. París: Chez Thomas Herissant, p. 570. 5 v.

- LENGLET DU FRESNOY, Nicolas (1735). *Méthode pour étudier l'histoire avec un Catalogue des principaux historiens, et des remarques sur la bonté de leurs ouvrages, et sur le choix des meilleures éditions*. París: Pierre Gandouin. [Original a la BNBa]
- MABA, Alban (2000). *Les consulats du Roussillon (1659-1789): Une institution particulariste au service de la centralisation monarchique*. Tesi doctoral. Perpinyà: Universitat de Perpinyà.
- SAGNES, Jean (dir.) (1999). *Nouvelle histoire du Roussillon*. Perpinyà: Trabucaire.
- VIDAL, Pierre; CALMETTE, Joseph (1906). «Bibliographie roussillonaise». *Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales*, vol. 47, p. 5-558.
- XAUPI, Joseph (1776). *Recherches historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et de Barcelona*. París: Simon. 3 v.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA

- Sobre les històries de Catalunya i sobre les edicions impreses de Flamenville, vegeu: MIRALLES, Eulàlia (ed. crítica i introducció) (2007). Antoni Viladamor. *Història general de Catalunya*. Barcelona: Fundació Noguera. I MIRALLES, Eulàlia (2006). «La llengua de la impremta a Perpinyà durant la segona meitat del segle XVII (1650-1699)». A: VALSALOBRE, Pep; SANSANO, Gabriel (ed.). *Francesc Fontanella: Una vida, una obra, un temps*. Belcaire d'Empordà: Vitel·la, p. 93-123.
- IGLÉSIAS, Narcís (2002). «Notes sobre la llengua i Església al Rosselló (segles XVII-XVIII)». *Estudi General*, núm. 22, p. 89-102.
- JANÉ, Oscar (2006). *Catalunya i França al segle XVII: Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Catarroja; Barcelona: Afers.

FONTS D'ARXIU CONSULTADES

- ADPO, BIB 2439. *Les avis pour les curés vicaires, confesseurs et autres ecclésiastiques du diocèse d'Elne*, 1689. [Imprès]
- ADPO, 1C1315. *Rémarques de préjudice plus considérables que l'établissement d'un tribunal de l'Inquisition formé par autorités apostoliques porteraient en Roussillon*.
- ANF, K1221, 1221, 13TER, núm. 14.
- SHAT, A1 296, núm. 289. *Carta de Carlier a Louvois*. Perpinyà (24/12/1672).

